

Nr 98.

Godkänd av första kammaren den 20 december 1939.

Godkänd av andra kammaren den 20 december 1939.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten.

(Första särskilda utskottets utlåtande nr 76.)

T I L L K O N U N G E N .

I en den 27 oktober 1939 dagtecknad proposition, nr 70, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen *dels* till Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, *dels ock* besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti för ett förlagslån åt Norrbottens Järnverk Aktiebolag i riksbanken till ett belopp av 3,000,000 kronor.

I två motioner (I: 30 och II: 70) har hemställts, att riksdagen ville, med avslag å det i propositionen nr 70 framlagda förslaget om en statlig aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag, besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående möjligheterna att i Norrbotten anlägga ett verk för framställning av järnsvamp.

Vidare har i en motion (II: 30) hemställts, att riksdagen vid bifall till kungl. propositionen nr 70 måtte föreskriva, att, innan det statliga företaget för tackjärnstillverkning i Norrbotten konstitueras, erbjudande göres till eventuellt uppträdande enskilda intressen att realisera projektet. Härvid förutsättes *dels* finansiell medverkan från det enskilda intresset, *dels* att detta kommer i åtnjutande av samma förmåner beträffande malmpriser, frakter, kraftpriser m. m., som förutsetts för ett rent statligt företag.

Norrbotten är utomordentligt rikt ej endast på järnmalm, utgörande över 80 procent av hela rikets tillgångar, utan även på vattenkraft. Ensamt inom detta län finnes över 30 procent av landets vattenkraftstillgångar. Även den goda tillgången på gallrings- och avfallsvirke lämpligt för kolning ger denna landsdel en ytterligare naturlig förutsättning för en självständig på naturtillgångarna grundad malmförädlingsindustri. Redan på 1600-talet anlades det första järn- och kopparverket vid Kengis i övre Tornedalen, och sedermera grundades under 1700-talet och 1800-talets första hälft ett flertal järnverk inom länets kustland. Under senare hälften av 1800-talet nedlades emellertid denna bruksindustri och i stället uppväxte, i många fall

med järnbrukens skogstillgångar som bas, en träförädlingsindustri. Från allra senaste tiden må erinras om de nya på 1900-talet tillkomna men numera nedlagda förädlingsanläggningarna vid Porjus och Luleå. Dessa tidigare gjorda erfarenheter visa att det finnes möjligheter att inom Norrbotten grundlägga en bärkraftig järnindustri under förutsättning att den från början planlägges på ett rationellt och efter förhållandena lämpat sätt.

I samband med sitt godkännande år 1937 av ändringar i gällande avtal rörande de norrländska malmfälten begärde riksdagen fördelaktigare prisberäkning för den malm, som enligt avtalen reserverats för järntillverkning inom landet, särskilt i Norrbotten. Härvid framhölls det nationellt betydelsefulla och samtidigt behjärtansvärda ändamål det här gällde att främja nämligen användning för malmförädling i Norrbotten av en mycket blygsam del i jämförelse med de värdefulla malmtillgångar som obearbetade bortföras därifrån. Dessa av riksdagen framförda önskemål ha sedermera vid fortsatta förhandlingar med Grängesbergbolaget beaktats.

I propositionen förordas nu anläggning av ett tackjärnverk lämpat för tillverkning av alternativt träkols- eller kokstackjärn, och vid valet mellan blästermasugnar eller elektriska ugnar ha kostnadsberäkningarna grundats på användning av det förstnämnda d. v. s. blästeralternativet.

Inom riksdagen har emellertid gentemot en anläggning för blästertackjärn framhållits, att den råvara som med hänsyn till malmbolagets exportförhållanden i främsta rummet kan ifrågakomma är slig från anrikningsverket i Gällivare. För järnframställning med denna råvara lämpa sig bäst *elektriska ugnar*. Även vid elektrisk järnframställning åtgår visserligen viss kvantitet kolbränsle som reduktionsmedel d. v. s. för syrets borttagande ur malmen, men åtgången på dylikt bränsle är dock betydligt mindre än vid blästermasugnen, där kolbränsle också förbrukas för smältningen. Medan man vid blästertackjärnet anses kunna med nära nog matematisk säkerhet förutse kostnads- och därmed också försäljningsbetingelserna öppnar, enligt vad som från fackkunnigt håll inom riksdagen framhållits, den elektriska masugnsprocessen alltjämt möjligheter till tekniska förbättringar samt därmed också till driftsbesparingar. Detta gäller i all synnerhet om den kombineras med järnsvampproduktion på sätt i det följande anges. Spörsmålet om kraftpriset förtjänar sålunda all uppmärksamhet, då detta pris är i hög grad grundläggande för möjligheterna till en lönande elektrisk järnframställning. Detsamma gäller också frågan om järnvägsfrakterna å matm och träkol.

Beträffande själva anläggningskostnaderna märkes att vissa i propositionen angivna poster som exempelvis 1,400,000 kronor för en hamnanläggning m. m. och 250,000 kronor för en gjutmaskin synas kunna avsevärt reduceras.

Ett annat uppslag är det i förstnämnda två motioner framlagda, nämligen anläggning av ett *järnsvampverk* förslagsvis enligt en metod som utexperimenterats av bergingenjören M. Wiberg och som efter slutförda tidigare försök sedermera under rätt avsevärda tidsperioder varit fullt i gång vid

Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag. Järnsvamp är en porös produkt direkt jämförlig med tackjärn av hög kvalitet och framställd genom syrets reduktion ur malmen utan malmens föregående smältning. Att järnsvampframställning ej lämpar sig för de mellansvenska järnverken beror, såsom i motionerna framhållits, på svårigheterna dels att anrika därvarande malmer till lämpligt höga järnhalter dels att erhålla tillgång till billig elektrisk kraft. I dessa avseenden böra förutsättningarna i Norrbotten kunna ställa sig betydligt mera gynnsamma. Avsättning för järnsvampprodukten synes kunna påräknas vid de mellansvenska stålverken, delvis som ersättning för importerat skrot. Anlagt för en årstillverkning av 30,000 ton skulle järnsvampverket erfordra en arbetsstyrka av cirka 60 man. För verket erfordras årligen cirka 20,000 läster träkol, vilkas framställning uppges kunna bereda en värdefull utfyllnad i sysselsättningen för kanske inemot 500 av länets befolkning. Av statens arbetslöshetskommission har framhållits att kolningsarbetet vore förlagt huvudsakligen till eftersommaren, hösten och förvintern eller alltså till de tider på året då skogsbon hade svårast att få arbete.

Omnämnas må också ett uppslag som framlagts inom riksdagen och som innebär en *kombination* av ovan angivna båda alternativ *med elektriskt tackjärnverk och järnsvampverk*. Metoden är bland annat byggd på att de värdefulla avloppsgaserna från de elektriska masugnarna tillvaratagas för järnsvamptillverkning. Härigenom tillgodogöres det använda kolbränslet bäst för både tackjärns- och järnsvampprocessen. Genom förfarandet besparas ytterligare kol utöver vad som sparats genom att i den elektriska ugnen kolbränslet delvis ersatts av elektrisk ström. Ehuru ej ännu i praktiken prövad kunna — enligt olika experters omdömen — stora förhoppningar knytas till denna kombination av en elektrisk tackjärnsanläggning med en järnsvampanläggning. Kostnaderna för ett dylikt kombinerat företag ha preliminärt beräknats till högst 10,000,000 kronor inräknat erforderligt rörelsekapital.

Beträffande samtliga ovannämnda, under riksdagsbehandlingen framförda förslag gäller, att träkol bör i första hand ifrågakomma som reduktionsmedel. Även koks är dock användbar, om så av ekonomiska skäl visar sig nödvändigt.

Såvitt riksdagen kunnat finna måste förutsättningar alltså föreligga för igångsättning av en järnindustri i Norrbotten, och riksdagen har vid den ingående prövning, som ägnats ärendet, kommit till den uppfattningen att ett statligt bolag snarast bör bildas efter i huvudsak de riktlinjer som angivits i propositionen. Att redan nu fastslå de lämpligaste produktionsmetoderna eller företagets storleksordning kan dock näppeligen vara lämpligt eller ens möjligt. Detta är en sak som väl i första hand får prövas av den blivande, för företagets framtid närmast ansvariga ledningen.

Då nu ett nytt statligt industriföretag under statens direkta ansvar skall startas måste — såsom socialstyrelsen och statens arbetslöshetskommission erinrat — dess ekonomiska och sociala återverkningar på landets övriga järnindustri också beaktas. Den märkliga särställning inom världsproduktionen som svensk järnhantering alltjämt intager har uppbyggts ej endast

på rika naturtillgångar utan även på en traditionellt skicklig arbetsledning och arbetarstam. Härutöver har emellertid fordrats ett oavlåttligt arbete på att genom varans och produktionsmetodernas förbättring möta en med ofantliga tekniska och ekonomiska resurser rustad utländsk konkurrens. Med denna redan bestående svenska järnindustri, för vilken jernkontoret varit en sammanhållande kraft, måste självfallet en blivande företagsledning söka samarbete till den svenska järnindustriens och landets gemensamma bästa. Å andra sidan böra till det nya företaget kunna knytas de förhoppningarna, att detsamma skall kunna i sin mån bidra till att skapa fram nya förbättrade tillverkningsmetoder. Det nya företags tillkomst borde därför kunna hälsas med allmän tillfredsställelse.

Med tagen hänsyn till sålunda anförda omständigheter har riksdagen ansett att nu bör beviljas det kapitalbelopp av 10,000,000 kronor, som äskats å kapitalbudgeten, varemot något rörelsekapital ej nu skulle behöva ställas till förfogande. Riksdagen har därvid utgått ifrån att om de ovan av riksdagen alternativt antydda utvägarna för malmförädling ej visa sig framkomliga tillräckliga medel dock skola stå till förfogande för en järnverksanläggning efter propositionens plan.

Riksdagen får alltså anmäla, att riksdagen till *Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisat ett *reservationsanslag* av 10,000,000 kronor.

Stockholm den 20 december 1939.

Med undersåtlig vördnad.
